

สภาพทั่วไปของจังหวัดขอนแก่นและโครงการเมืองหลัก

ลักษณะทั่วไปของจังหวัดขอนแก่น

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ตอนกลางของภูมิภาคบนพื้นที่ราบสูงโคราช ระหว่างเส้นรุ้งที่ 16-17 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 102-103 องศาตะวันออก สูงกว่าระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยประมาณ 200 เมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 เป็นระยะทางประมาณ 445 กิโลเมตร และโดยทางรถไฟเป็นระยะทางประมาณ 450 กิโลเมตร มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งหมดประมาณ 10,886 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,804 ล้านไร่ โดยมีพื้นที่มากเป็นอันดับ 4 รองจากจังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี และอุดรธานี และพื้นที่ทั้งหมดนี้จะเป็นพื้นที่ทางการเกษตร 3.8 ล้านไร่ และพื้นที่ป่า 1.84 ล้านไร่ ส่วนทางด้านอาณาเขตนี้จังหวัดขอนแก่นมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดอุดรธานี ตามแนวเขตอำเภอโพนสะอาด อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอโนนสัง และจังหวัดเลย ตามแนวเขตอำเภอภูกระดึง
- ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา ตามแนวเขตอำเภอประทาย อำเภอบัวใหญ่ และจังหวัดบุรีรัมย์ ตามแนวเขตอำเภอพุทไธสง
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดกาฬสินธุ์ ตามแนวเขตอำเภอท่าคันโท อำเภอฆางตลาด และจังหวัดมหาสารคาม ตามแนวเขตอำเภอเชียงยืน อำเภอบรบือ และอำเภอโกสุมพิสัย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิ ตามแนวเขตอำเภอแก้งคร้อ อำเภอภูเขียว อำเภอคอนสาร และจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามแนวเขตอำเภอหล่มเก่า กิ่งอำเภอน้ำหนาว

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่สูงต่ำสลับกันเป็นลูกคลื่นลาดเทไปทางทิศตะวันออก ซึ่งอยู่ในส่วนที่เรียกว่าแอ่งโคราช และมีลำน้ำชีเป็นลำน้ำสำคัญที่ไหลผ่านจังหวัดไปทางด้านทิศตะวันออกสู่จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นใจกลางของแอ่ง การเกิดแอ่งทางธรณีวิทยานี้เนื่องมาจากการยกตัวของเทือกเขาภูพาน ซึ่งมีลักษณะโค้งในแนวทิศตะวันตกเฉียงเหนือและใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลจากการตั้งอยู่ในพื้นที่เป็นแอ่ง ทำให้สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นแบบลูกคลื่นลอนลาด จนถึงสภาพค่อนข้างราบเรียบ มีที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายหรือดินทราย ส่วนทางทิศตะวันตกพื้นที่เป็นที่ราบสูงและภูเขา ทางด้านแหล่งน้ำที่สำคัญของจังหวัดขอนแก่น ได้แก่

แม่น้ำพอง ไหลมาจากภูเขายางในอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย ผ่านอำเภออุบลรัตน์ อำเภอเมืองน้ำพอง ลงสู่แม่น้ำชี บริเวณอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้มีการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำพองเพื่อทำการผลิตกระแสไฟฟ้า บริเวณอำเภออุบลรัตน์

แม่น้ำชี ไหลมาจากจังหวัดชัยภูมิ เข้าสู่จังหวัดขอนแก่นบริเวณอำเภอวางน้อ ผ่านอำเภอวางใหญ่ อำเภอชนบท อำเภอมีชัยบุรี อำเภอบ้านไผ่ และอำเภอเมืองแล้วไหลผ่านอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

แม่น้ำเชิญ ไหลมาจากจังหวัดชัยภูมิ ผ่านตอนล่างของอำเภอชุมแพ และอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

นอกจากนี้ จังหวัดขอนแก่นยังมีบึง และหนองน้ำธรรมชาติกระจายอยู่ทั่วไปทางตอนล่างของจังหวัด ในบริเวณที่แม่น้ำชีไหลผ่าน

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพโดยทั่วไปของจังหวัดขอนแก่น จะมีลักษณะเป็นแบบกึ่งร้อน สลับกึ่งแห้ง อุดมภูมิ

โดยเฉลี่ยประมาณ 28 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนจัดอยู่ในเกณฑ์ไม่มากนัก เฉลี่ยปีละประมาณ 1,255 มิลลิเมตรต่อปี นอกจากนี้ยังประสบกับภาวะฝนทิ้งช่วง เป็นเหตุให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตไม่เต็มที่ ส่วนฤดูกาลต่าง ๆ ของจังหวัดขอนแก่นสามารถแบ่งฤดูกาลได้ ดังนี้

ฤดูร้อน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน

ฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม แม้ว่าฤดูฝนจะมีระยะเวลาจนถึง 6 เดือน แต่จากสภาพความเป็นจริง มักประสบปัญหาความแห้งแล้ง หรือฝนทิ้งช่วง โดยเฉพาะในเดือน มิถุนายนและกรกฎาคม และจะมีฝนตกหนักที่สุดในเดือน กันยายน-ตุลาคม

ฤดูหนาว ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มกราคม

การปกครอง

จังหวัดขอนแก่นแบ่งการปกครองออกได้ ดังนี้

การบริหารราชการส่วนภูมิภาค แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 18 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 192 ตำบล 1,892 หมู่บ้าน ดังนี้¹

1. อำเภอเมืองขอนแก่น	มี 17 ตำบล 189 หมู่บ้าน
2. อำเภอบ้านไผ่	มี 18 ตำบล 169 หมู่บ้าน
3. อำเภอชุมแพ	มี 12 ตำบล 144 หมู่บ้าน
4. อำเภอพล	มี 12 ตำบล 111 หมู่บ้าน
5. อำเภอน้ำพอง	มี 12 ตำบล 141 หมู่บ้าน
6. อำเภอภูเวียง	มี 16 ตำบล 156 หมู่บ้าน

¹ กองวิศวกรรม สำนักผังเมือง, ข้อมูลด้านวิศวกรรมของผังเมืองรวมเมืองขอนแก่น (ปรับปรุงครั้งที่ 2) (กรุงเทพมหานคร: กองวิศวกรรม สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2535), หน้า 2-3. (อิตส์าเนา).

7. อำเภอหนองเรือ	มี 10 ตำบล	122 หมู่บ้าน
8. อำเภอสหัสขันธ์	มี 8 ตำบล	82 หมู่บ้าน
9. อำเภออุบลรัตน์	มี 6 ตำบล	61 หมู่บ้าน
10. อำเภอัญจาคีรี	มี 12 ตำบล	140 หมู่บ้าน
11. อำเภอชนบท	มี 8 ตำบล	75 หมู่บ้าน
12. อำเภอวางน้ำอ้อย	มี 6 ตำบล	58 หมู่บ้าน
13. อำเภอหนองสองห้อง	มี 12 ตำบล	123 หมู่บ้าน
14. อำเภอบ้านฝาง	มี 7 ตำบล	66 หมู่บ้าน
15. อำเภอกระนวน	มี 12 ตำบล	97 หมู่บ้าน
16. อำเภอเขาสวนกวาง	มี 5 ตำบล	50 หมู่บ้าน
17. อำเภอพระยืน	มี 5 ตำบล	35 หมู่บ้าน
18. อำเภอวางใหญ่	มี 5 ตำบล	42 หมู่บ้าน
19. กิ่งอำเภอเปือยน้อย	มี 4 ตำบล	29 หมู่บ้าน
20. กิ่งอำเภอภูพาน	มี 5 ตำบล	32 หมู่บ้าน

การบริหารส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย เทศบาล จำนวน 4 แห่ง ได้แก่

1. เทศบาลเมืองขอนแก่น
2. เทศบาลตำบลบ้านไผ่
3. เทศบาลตำบลชุมแพ
4. เทศบาลตำบลเมืองพล

สุขาภิบาล จำนวน 21 แห่ง ได้แก่

1. สุขาภิบาลท่าพระ	อำเภอเมืองขอนแก่น
2. สุขาภิบาลโนนทัน	อำเภอชุมแพ
3. สุขาภิบาลมัญจาคีรี	อำเภอมัญจาคีรี
4. สุขาภิบาลหนองสองห้อง	อำเภอหนองสองห้อง

5. สุธาภิบาลชนบท	อำเภอชนบท
6. สุธาภิบาลวางน้อฮ	อำเภอวางน้อฮ
7. สุธาภิบาลคอนโหมง	อำเภอหนองเรือ
8. สุธาภิบาลหนองเรือ	อำเภอหนองเรือ
9. สุธาภิบาลหนองแก	อำเภอหนองเรือ
10. สุธาภิบาลบ้านฝาง	อำเภอบ้านฝาง
11. สุธาภิบาลเขื่อนอุบลรัตน์	อำเภออุบลรัตน์
12. สุธาภิบาลเขาสวนกวาง	อำเภอเขาสวนกวาง
13. สุธาภิบาลบ้านเรือ	อำเภอภูเวียง
14. สุธาภิบาลน้ำพอง	อำเภอน้ำพอง
15. สุธาภิบาลวังชัย	อำเภอน้ำพอง
16. สุธาภิบาลหนองโก	อำเภอกระนวน
17. สุธาภิบาลสีชมพู	อำเภอสีชมพู
18. สุธาภิบาลเปือยน้อย	กิ่งอำเภอเปือยน้อย
19. สุธาภิบาลพระยืน	อำเภอพระยืน
20. สุธาภิบาลภูผาม่าน	กิ่งอำเภอภูผาม่าน
21. สุธาภิบาลวางใหญ่	อำเภอวางใหญ่

การคมนาคมและขนส่ง

จังหวัดขอนแก่น เป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีการคมนาคมและขนส่ง ซึ่งสามารถติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ ในภูมิภาคได้สะดวกและรวดเร็วพอสมควร เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ค่อนข้างจะมีอาณาเขตที่ตั้งอยู่ในศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในตอนบนของภาคฯ อีกทั้งมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก โดยมีทางหลวงแผ่นดินสายหลักที่สำคัญผ่านเมือง และแยกออกจากจังหวัดหลายสาย มีทางรถไฟตะวันออกเฉียงเหนือผ่าน และมีสนามบินที่ทันสมัยพอสมควร ซึ่งการคมนาคมสำหรับการเดินทางและติดต่อนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็นการคมนาคมทางบก และทางอากาศ ดังนี้

การคมนาคมทางบก มีดังนี้

- ทางรถไฟ : จังหวัดขอนแก่น มีเส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ กรุงเทพมหานคร-หนองคายผ่านจังหวัดขอนแก่น โดยจอดรับส่งผู้โดยสารและสินค้าที่สถานีรถไฟขอนแก่น สำหรับรถโดยสารวันละ 20 เที่ยว เป็นรถรอง 10 เที่ยว รถชั้น 10 เที่ยว แบ่งเป็น รถดีเซลเร็ว และรถด่วน

- ทางรถยนต์ : เส้นทางคมนาคมทางรถยนต์ เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญที่สุดของจังหวัดขอนแก่น โดยมีทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงอื่น ๆ สามารถติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงภายในภูมิภาคได้ทุกจังหวัดและสามารถต่อไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ได้อีก นอกจากนี้ภายในจังหวัดยังมีถนนสายรองสามารถติดต่อกับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านได้สะดวกพอสมควร โดยมีทางหลวงแผ่นดินสายสำคัญ ดังนี้ คือ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 เป็นทางหลวงแผ่นดินสายหลัก เชื่อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคกลาง จากจังหวัดสระบุรี ผ่านจังหวัดขอนแก่นไปจังหวัดหนองคาย

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 เป็นทางหลวงแผ่นดิน เชื่อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคเหนือ โดยออกจากจังหวัดขอนแก่นไปจังหวัดเพชรบูรณ์ ผ่านอำเภอชุมแพ และสามารถต่อไปยังจังหวัดเลยได้

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 208 เป็นทางหลวงแผ่นดิน เชื่อมจังหวัดขอนแก่นกับจังหวัดมหาสารคาม

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 209 เป็นทางหลวงแผ่นดิน เชื่อมจังหวัดขอนแก่นกับจังหวัดกาฬสินธุ์

การคมนาคมทางอากาศ

จังหวัดขอนแก่น มีท่าอากาศยานของกรมการบินพาณิชย์ตั้งอยู่ที่ ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมืองห่างจากตัวจังหวัด ตามเส้นทางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ขอนแก่น-ชุมแพ) ประมาณ 6 กิโลเมตร และแยกเข้าสนามบินอีก 2 กิโลเมตร

- สภาพท่าอากาศยาน
ขนาดพื้นที่ 860 ไร่ 1 งาน 80 ตารางวา
ขนาดของทางวิ่ง (Runway) กว้าง 45 เมตร ยาว 2,050 เมตร
ลานออกเครื่องบิน ขนาดกว้าง 80 เมตร ยาว 180 เมตร
- อุปกรณ์อำนวยความสะดวก

ระบบเครื่องมือสื่อสาร P/P	1 ระบบ
ระบบเครื่องควบคุมจราจร	1 ระบบ
ระบบเครื่องส่งไฟฟ้าสำรอง	1 ระบบ
ระบบไฟลานขับ ลานจอด	1 ระบบ
ระบบไฟป่า (PAP 1, A/P)	1 ระบบ
- จำนวนเที่ยวบินสำหรับเครื่องบินโดยสาร

กรุงเทพฯ-ขอนแก่น	วันละ 2 เที่ยวบิน
ขอนแก่น-กรุงเทพฯ	วันละ 2 เที่ยวบิน
เฉพาะวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์	เพิ่มเที่ยวบินไป-กลับ อีก 1 เที่ยวบิน

ทางด้านการขนส่ง ระบบการขนส่งของจังหวัดขอนแก่น สามารถขนส่งสินค้าพัสดุภัณฑ์ และผู้โดยสารกับจังหวัดอื่น ๆ ได้โดยทางรถไฟ เครื่องบิน ส่วนการขนส่งทางรถยนต์สำหรับสินค้าพัสดุภัณฑ์และผู้โดยสาร สามารถแยกออกได้ ดังนี้

- การขนส่งภายนอกชุมชน : การขนส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์ ใช้รถยนต์บรรทุกเป็นหลัก ส่วนการรับส่งผู้โดยสารระหว่างจังหวัด อำเภอ มีรถยนต์โดยสารประจำทาง ของบริษัท ขนส่งจำกัด และรถร่วม ซึ่งปัจจุบันมีสถานีจอดรถประจำทาง ดังนี้

สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ที่ถนนประชาสโมสร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีพื้นที่ขนาด 12 ไร่ 2 งาน 1 ตารางวา

สถานีขนส่งผู้โดยสารปรับอากาศจังหวัดขอนแก่นตั้งอยู่ที่ ถนนกลางเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีพื้นที่ขนาด 2 ไร่ 2 งาน

สำนักงานขนส่งจังหวัด ตั้งอยู่ที่ ถนนศูนย์ราชการ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีพื้นที่สำนักงาน 5 ไร่ 2 งาน 25 ตารางวา และโรงตรวจสภาพรถ 182 ตารางวา

- การขนส่งภายในชุมชน : การขนส่งสาธารณะภายในชุมชน สำหรับขนส่งผู้โดยสาร ปัจจุบันจังหวัดขอนแก่น ประกอบการโดยบริษัทเอกชน โดยใช้รถขนส่งโดยสารขนาดเล็ก และรถสองแถวเล็ก เป็นหลัก²

ลักษณะการใช้ที่ดิน

จังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่ 10,885,990 ตารางกิโลเมตรหรือ 6,803,744 ไร่ มีลักษณะและรูปแบบการใช้ที่ดินที่ค่อนข้างชัดเจนและเป็นระเบียบ โดยเฉพาะสถาบันราชการ สถาบันการศึกษาบริเวณย่านพาณิชย์-ธุรกิจ และกิจการอุตสาหกรรม ซึ่งมีกระจายอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วได้รวมตัวกันอยู่บนถนนสายหลัก และเพื่อให้ชัดเจนขึ้นอาจกล่าวถึง สภาพการใช้ที่ดินในแต่ละส่วนที่ถูกแบ่ง โดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 และหมายเลข 12 ตัดกันกลางพื้นที่ ดังนี้

-ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการที่สำคัญทั้งระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ การใช้ที่ดินประเภทนี้ที่หนาแน่นอยู่ภายในวงรอบของถนนประชาสโมสร บรรจบกับถนน กลีกรทุ่งสร้าง ถนนหลังศูนย์ราชการ และถนนเทพารักษ์ การใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม มีอยู่ตามแนวถนนประชาสโมสร ถนนเทพารักษ์ และแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 สำหรับการใช้ที่ดินเพื่อพักอาศัยมีอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะแนวถนนกลีกรทุ่งสร้าง ถนนประชาสโมสร และริมบึงทุ่งสร้าง

-ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นการใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ เป็นที่ตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยเกาะกลุ่มหนาแน่นบางบริเวณ และตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 เป็นที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม นอกจากนี้ด้านตะวันตกของพื้นที่ส่วนนี้เป็นที่ตั้งสนามบินพาณิชย์ด้วย

-ด้านตะวันออกเฉียงใต้ เป็นบริเวณที่มีการใช้ที่ดินที่หนาแน่นมากกว่าด้านอื่น ๆ ของเมือง เป็นบริเวณที่มีอาคารหลายประเภทตั้งอยู่ แต่มีการใช้ที่ดินค่อนข้างชัดเจน เช่น บริเวณการใช้ที่ดินเพื่อพาณิชย์-ธุรกิจ มีอยู่หนาแน่นตามแนวถนนประชาสโมสร ถนนพิมพ์สุด ถนนอำมาตย์

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 26-35.

ถนนศรีจันทร์ ถนนหน้าเมือง ถนนกลางเมือง และถนนหลังเมือง อาคารอุตสาหกรรมอยู่บริเวณ
ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 เป็นต้น

-ด้านตะวันตกเฉียงใต้ ส่วนใหญ่ของพื้นที่ยังเป็นพื้นที่เพาะปลูก มีการพัฒนาน้อยกว่า
ส่วนอื่น มีอาคารพาณิชย์ตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 และถนนมะลิวัลย์ และทางหลวง
แผ่นดินหมายเลข 12³

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดขอนแก่น ประชาชนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นส่วนใหญ่
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นสาขาการผลิตที่มีความสำคัญเป็นอันดับ
หนึ่ง ส่วนสาขาการผลิตที่มีความสำคัญรองลงมาคือ สาขาการค้าส่งและการค้าปลีก สาขาบริการ
สาขาอุตสาหกรรม ซึ่งกำลังมีบทบาทมากขึ้นและส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเมืองหรือเขตเทศบาล

ทางด้านการพาณิชย์กรรม จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าและการเงินของ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นตลาดกลางท้องถิ่น สินค้าออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตรกรรม
และผลิตภัณฑ์แปรรูปต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งการเงินของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสถาบัน
การเงินมากมายในจังหวัด

ทางด้านอุตสาหกรรมของจังหวัดขอนแก่น มีมูลค่าทางอุตสาหกรรมเป็นอันดับ 4 ของ
จังหวัด และเป็นอันดับ 2 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปที่สำคัญคือ
โรงงานทำเชือกกระดาษ โรงงานสีข้าว โรงงานมันอัดเม็ด ฯลฯ

³ ฝ่าวิเคราะห์วิจัยที่ 1 กองวิจัย สำนักผังเมือง, รายงานวิจัยเพื่อการวางและจัดทำผังเมือง
รวมเมืองขอนแก่น (ปรับปรุงครั้งที่ 2) (กรุงเทพมหานคร: ฝ่าวิเคราะห์วิจัยที่ 1 กองวิจัย สำนัก-
ผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2535), หน้า 4-5.

ลักษณะทั่วไปของเทศบาลเมืองขอนแก่น

เทศบาลเมืองขอนแก่น ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง โดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเมืองขอนแก่น มีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2478 เมื่อพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2478 นั้น เขตเทศบาลมีพื้นที่ 4,031 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลศิลา
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลกกก้าง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลพระลับ , ตำบลหนองแสง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลเมืองเก่า

ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 ได้มีพระราชกฤษฎีกาขยายเขตเทศบาลออกไปยัง หมู่บ้านชานเมือง คือ รวมเอาบ้านศรีฐาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น บ้านสามเหลี่ยม บ้านหนองแวง ศูนย์ราชการ บ้านดอนหญ้านาง บ้านโนนชัย บ้านบะขาม บ้านหนองใหญ่ บ้านโนนทัน บ้านคุ่ม และบ้านโนนหนองวัด เข้ามาอยู่ในเขตเทศบาลด้วย รวมเป็นพื้นที่ทั้งสิ้น 46 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 28,750 ไร่ เพิ่มขึ้นถึง 11 เท่า ลักษณะเป็นที่เนินสูง ๆ ต่ำ ๆ สลับกันไป

ลักษณะทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน

จำนวนถนน-ท่อระบายน้ำ ภายในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น แบ่งตามลักษณะได้ ดังนี้

ถนน	ระยะทาง	จำนวน
- ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก	11,651 เมตร	จำนวน 34 สาย
- ถนนลาดยางแอสฟัลท์	57,950 เมตร	จำนวน 78 สาย
- ถนนลูกรัง	254,202 เมตร	จำนวน 224 สาย
- ถนน	129,500 เมตร	จำนวน 46 สาย

สรุปเป็นถนนในเขตเทศบาลเมืองทั้งหมด 3 เขต มี 382 สาย ยาว 453,303 เมตร

ท่อระบายน้ำ

- ประเภทท่อระบายน้ำคอนกรีตเสริมเหล็ก   ยาวประมาณ 70,270 เมตร
  - ประเภทร่องดิน   ยาวประมาณ 34,225 เมตร
- สรุป เป็นท่อระบายน้ำ   มีความยาวประมาณ 104,495 เมตร⁴

ไฟฟ้า

บริการโดยไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ซึ่งจัดกระแสไฟฟ้าแรงสูง 22,000 โวลต์ จากการผลิตไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ที่สถานีจำหน่ายไฟฟ้าย่อยจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นที่ตั้งของเขื่อนอุบลรัตน์ จำนวนกระแสไฟฟ้าที่จ่ายเขตอำเภอเมืองทั้งหมด 13,000 กิโลวัตต์ ต่อเดือน

ประปา

บริการโดยการประปาส่วนภูมิภาคปัจจุบันมีกำลังการผลิตรวมประมาณ 1,050 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง ผลิตน้ำประปาได้วันละ 25,200 ลบม. และกำลังจะขยายการผลิตอีก 60,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532

โทรศัพท์

มีชุมสายโทรศัพท์ 2 แห่งจำนวนเลขหมาย 13,261 ปัจจุบันเปิดใช้ 7,714 เลขหมาย

การสื่อสาร

มีสถานีวิทยุ	10	สถานี
สถานีโทรศัพท์	4	สถานี
ไปรษณีย์โทรเลข มีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข	27	แห่ง
เป็นไปรษณีย์ประเภทรับฝาก (ป.ท.ฝ.)	3	แห่ง

---

⁴ กองวิชาการและแผนงาน สำนักปลัดเทศบาล เทศบาลเมืองขอนแก่น, แนวทางการพัฒนาเมืองขอนแก่น (ขอนแก่น: กองวิชาการและแผนงาน สำนักปลัดเทศบาล เทศบาลเมืองขอนแก่น, 2536), หน้า 2-3.

นอกจากนั้นเป็นไปรษณีย์โทรเลขประเภทรับจ่าย (ป.ท.จ.) และจัดตั้งในเขตเทศบาล จำนวน 4 แห่ง ในด้านหนังสือพิมพ์ มีจำนวน 5 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ขอนแก่น หนังสือพิมพ์ อีสานนิวส์ หนังสือพิมพ์ไทยไทมส์ หนังสือพิมพ์รวมพลัง และหนังสือพิมพ์แดนอีสาน⁵

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

สำหรับในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่นนี้ โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นศูนย์กลางทางด้านกา
เงิน การคลังต่าง ๆ โดยมีสถาบันการเงินที่สำคัญที่เปิดทำการทั้งสิ้นรวม 23 สำนักงาน เป็น
ธนาคารพาณิชย์จำนวน 18 สำนักงาน ธนาคารออมสิน 4 สำนักงาน ธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์การเกษตรสาขาภาค 1 สำนักงาน และยังเป็นที่ตั้งของสำนักงานสาขาธนาคารแห่ง
ประเทศไทย และบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้การค้าของจังหวัด
ขอนแก่นมีแนวโน้มที่จะขยายตัวในอัตราสูง

ส่วนภายในเขตเทศบาลนั้นอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ จะเป็นลักษณะโรงงานซ่อมรถยนต์
เคาะพ่นสี จากข้อมูลของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดขอนแก่น มีจำนวน 254 แห่ง ส่วนใหญ่จะ
เป็นโรงงานเกี่ยวกับการซ่อมอุปกรณ์ เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่าง ๆ ส่วนโรงงานอื่น ๆ
ได้แก่ โรงงานทำผลิตภัณฑ์คอนกรีต โรงสีข้าว โรงอบ ไซ ซอซ ไม้ ฯลฯ

ลักษณะประชากรและสังคม

การกระจายตัวของประชากรในปัจจุบัน จากสถิติข้อมูลทางทะเบียนราษฎร เทศบาล
เมืองขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2533 ในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น มีประชากรทั้งสิ้น 143,222 คน
แบ่งเป็นชาย 73,769 คน หญิง 69,453 คน มีจำนวน 17,791 ครัวเรือน ความหนาแน่นของ
ประชากรโดยเฉลี่ย 2,822 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยมีบริเวณที่ประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น
ได้แก่ บริเวณย่านพาณิชย์ รอบสถานีขนส่งจังหวัดขอนแก่น บริเวณที่ติดกันของถนนศรีจันทร์ ถนน
หน้าเมือง ถนนกลางเมือง ซึ่งเป็นบริเวณใจกลางเมืองขอนแก่น ชุมชนบ้านศรีฐาน สามเหลี่ยม
เมืองเก่า เป็นต้น

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-6.

ส่วนบริเวณที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก ลักษณะเป็นชุมชนแออัดในเขตเทศบาล เมืองขอนแก่น มีอยู่ 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนริมทางรถไฟ ถนนเทพารักษ์ ชุมชนหลังสนามม้า ชุมชน บ่อนไก่ ชุมชนแออัดที่ตั้งอยู่บนสองฝั่งทางรถไฟ เริ่มตั้งแต่ถนนประชาสโมสร ไปจนถึงถนนหลังศูนย์ราชการ มีประชากรประมาณ 2,000 คน และมีจำนวนครอบครัวประมาณ 300 หลังคาเรือน ถือได้ว่าเป็นชุมชนใหญ่ชุมชนหนึ่ง ซึ่งจำนวนคนอาศัยอยู่อย่างแออัดจะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นภายในชุมชน ได้แก่ ปัญหาการสุขาภิบาล การศึกษา ปัญหาการประกอบอาชีพ สุขภาพอนามัย ฯลฯ ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อภายนอกชุมชน หรือบริเวณใกล้เคียงด้วย^๕

ความเป็นมาของโครงการพัฒนาเมืองหลัก

ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่ แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 เป็นต้นมา ที่เริ่มมีการให้ความสำคัญแก่การกระจายรายได้ และความเจริญสู่ส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญต่าง ๆ ที่มีได้ก่อดำอยู่ที่จุดใหญ่จุดเดียว คือ ที่กรุงเทพมหานคร โดยที่กรุงเทพมหานครจะเป็นจุดศูนย์กลางในทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นเมืองโตเดี่ยว อันก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญ คือ เกิดการอพยพแรงงานของชาวชนบท เข้าสู่กรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมากมา ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ ทำให้เกิดปัญหาคนว่างงาน ปัญหาขาดแคลนที่อยู่อาศัย ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาทางสังคม ปัญหาการให้ค่าบริการด้านต่าง ๆ ของรัฐ เช่น การรักษาพยาบาล การศึกษา สาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่าง ๆ ดังนั้นในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับหลัง ๆ จึงเริ่มให้ความสำคัญต่อส่วนภูมิภาค แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในแผนพัฒนาฯ ฉบับก่อน ๆ ที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ อันเป็นผลทำให้กรุงเทพมหานคร เป็นจุดศูนย์กลางในทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว ทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ทั้งสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ก็มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ กทม. เช่นกัน กล่าวคือ โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญทางเศรษฐกิจทั้งหลาย จะมีพร้อมมูลอยู่ที่ กทม. ขณะเดียวกันเมืองต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคยังไม่ได้ได้รับความสนใจ และให้ความสำคัญในการเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวก หรือโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเมืองใหญ่ ๆ ใน

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

ภูมิภาค ที่สมควรจะเร่งพัฒนาเพื่อให้เกิดการขยายตัวของความเจริญ จาก กทม. ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ยังคงประสบปัญหาที่สำคัญ คือ

- ขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ
- ไม่สามารถดึงดูดการลงทุน ทำให้ไม่มีการจ้างแรงงาน
- ยังไม่สามารถรองรับแรงงานที่อยู่รอบ ๆ เมืองได้ การอพยพแรงงานเข้าสู่ กทม. ยังมีอยู่ในอัตราที่สูง

ดังนั้นในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ ฉบับที่ 4 จนถึงปัจจุบัน คือ ฉบับที่ 7* ได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อสกัดกั้นการอพยพแรงงาน โดยมุ่งเสริมความแข็งแกร่งในเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคต่าง ๆ ดังนี้

1. การปรับปรุงบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเมือง เช่น การระบายน้ำ การป้องกันน้ำท่วม การกำจัดขยะ การบำบัดน้ำเสีย ฯลฯ
2. การพัฒนาบริการสังคม เช่น การปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม
3. การพัฒนาฐานเศรษฐกิจในการจ้างงานของเมือง
4. การพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่น (เทศบาล) ให้สามารถช่วยรับภาระในการพัฒนาเมืองได้ โดยเน้นการปรับปรุงระบบการบริหารและการปรับปรุงรายได้

ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับหลัง ๆ โดยเฉพาะฉบับที่ 5 ได้มีการกำหนดเมืองหลัก เมืองรอง ไว้ และนโยบายของรัฐในการพัฒนาเมือง มีดังนี้ คือ

1. มุ่งชะลอความเจริญเติบโต และจัดระเบียบการพัฒนากรุงเทพมหานคร
2. มุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมหลัก และพัฒนาเมืองในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก
3. เร่งรัดพัฒนาเมืองหลักเมืองรอง โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

* รายละเอียดเกี่ยวกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ตั้งแต่ ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 7 ที่ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของเมืองหลัก ได้กล่าวถึงไว้แล้วในส่วนของบทที่ 2 ดังนั้น ในบทนี้ในส่วนของการละเอียดเกี่ยวกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับต่าง ๆ จึงมิได้กล่าวถึงอย่างละเอียด คงมีเพียงอย่างคร่าว ๆ เท่านั้น โดยในเรื่องรายละเอียดนั้น โปรดพลิกดูในบทที่ 2

- ให้เป็นศูนย์กลางความเจริญและเป็นที่ยิ่งแก่เมืองโดยรอบ

- ลดการอพยพของประชากรเข้าสู่กรุงเทพฯ

ทั้งนี้ มีแนวทางและมาตรการหลักในการพัฒนาเมืองหลัก ดังนี้ คือ

1. เร่งพัฒนาโครงสร้างและบริการพื้นฐาน เพื่อรองรับความเจริญในอนาคต
2. เร่งสร้างฐานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมให้เป็นแหล่งจ้างงาน และเป็นศูนย์กลางความเจริญระดับภาค
3. ปรับปรุงฐานะการคลัง และการบริหารการพัฒนาของเทศบาลเมืองหลัก
4. ปรับปรุงบริการทางสังคมให้เพียงพอยิ่งขึ้น
5. ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสม⁷

จากแนวทางที่ต้องการกระจายความเจริญสู่ส่วนภูมิภาค ตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับต่าง ๆ นั้น หลักสำคัญที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพในการพัฒนาอย่างรวดเร็วเมืองในส่วนภูมิภาคที่จะทำการพัฒนา จึงควรเป็นเมืองที่มีความพร้อม มีศักยภาพในตัวของมันเองพอสมควร กล่าวคือ จะต้องเป็นเมืองใหญ่และเป็นเมืองที่ค่อนข้างเป็นศูนย์กลางของแต่ละภูมิภาค เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็ว และเป็นเมืองที่มีความเจริญพอที่จะดึงดูดให้เกิดการลงทุน และดึงดูดให้มีแรงงานจากภูมิภาคหรือจังหวัดใกล้เคียง เข้ามาทำงานในเมืองนั้น ๆ แทนที่จะอพยพไปยัง กทม.

ดังนั้นรัฐบาลจึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองหลัก เมืองรอง(เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค)ไว้ตามแผนฯ ฉบับที่ 4 ถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อกระจายความเจริญออกไปสู่เมืองในภูมิภาคต่าง ๆ โดยการสร้างเมืองหลัก ให้เป็นศูนย์กลางความเจริญของภูมิภาค และลดอัตราการอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรเข้าสู่ กทม. ตามแนวทางการพัฒนาเมืองตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้กล่าวถึงมาแล้วนี้ กรมการปกครองได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบดำเนินงานโดยขั้นแรกได้กำหนดเมืองหลักเร่งรัดรอบแรกที่จะพัฒนาไว้ จำนวน 4 เมือง ได้แก่ เทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลเมืองขอนแก่น เทศบาลเมืองนครราชสีมา และเทศบาลเมืองสงขลา ในด้านการจัดบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ภายใต้อำนาจของ "โครงการพัฒนาเมืองหลัก รอบแรก"

⁷สำนักงานพัฒนาเมือง, โครงการพัฒนาเมืองหลัก: แนวความคิด (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาเมือง กรมการปกครอง, มปป), หน้า 1-3. (อัคราเนนา).

เมื่อกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้รับมอบหมายให้ดำเนินงานตามโครงการพัฒนาเมืองหลักรอบแรก ก็ได้มีการจัดเตรียมโครงการพัฒนาเมืองหลักรอบแรก โดยการวางแผนมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ขั้นการศึกษาความเป็นไปได้เบื้องต้น : ภายใต้อาณัติความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) โดยกำหนดปัญหาต่างๆ ที่จะต้องเร่งดำเนินการปรับปรุงคือ
  - การระบายน้ำหลัก ป้องกันน้ำท่วม และบำบัดน้ำเสีย
  - การกำจัดขยะมูลฝอย การปรับปรุงชุมชนแออัด
  - การปรับปรุงรวมผ่านตัวเมือง ได้แก่ ถนนและทางระบายน้ำวิมถนน
  - สะพาน
  - ท่าเทียบเรือประมง
  - การพัฒนาริมฝั่งแม่น้ำ

2. ขั้นการศึกษาความเป็นไปได้ : มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2525 เห็นชอบให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการในขั้นต่อไป โดยกระทรวงมหาดไทยได้รับความช่วยเหลือจาก UNDP. และได้ว่าจ้างบริษัท Sinclair Knight & Partners Pty., Ltd. ทำการศึกษารายละเอียดและแนวทางแก้ไข ได้ศึกษาเสร็จสิ้นลงเมื่อเดือนเมษายน 2526 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบผลการศึกษา เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2526 และให้ดำเนินการขั้นต่อไป

3. ขั้นการจัดทำโครงการ : จัดทำรายละเอียดของทางเลือกที่ดีที่สุด เพื่อนำไปปฏิบัติ โดย

- การออกแบบรายละเอียดทางด้านวิศวกรรม ซึ่งองค์การให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาแห่งออสเตรเลีย (ADAB) ได้ให้เงินช่วยเหลือในการว่าจ้างบริษัท Sinclair Knight & Partners Pty. Ltd. ทำการออกแบบรายละเอียดการก่อสร้างด้านวิศวกรรมในระหว่างปี 2527-2528 จึงแล้วเสร็จ

- ผู้รับผิดชอบโครงการและหน่วยงานปฏิบัติ ได้แก่

ผู้รับผิดชอบ - อธิบดีกรมการปกครอง เป็นผู้อำนวยการโครงการ

- รองอธิบดีกรมการปกครอง (รศท.) เป็นรองผู้อำนวยการโครงการ
ฝ่ายกิจการเทศบาล

- รองอธิบดีกรมโยธาธิการ เป็นรองผู้อำนวยการโครงการ ฝ่ายเทคนิค

- ผู้อำนวยการ สำนักงานพัฒนาเมือง เป็นผู้จัดการโครงการ

4. การจัดทำและเสนอขออนุมัติโครงการ :

ก. จัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

- ระยะที่ 1 ปี 2528-2532

- ระยะที่ 2 ปี 2531-2534

ข. คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2528 ให้ดำเนินการขั้んลงทุนก่อสร้าง
ในเทศบาลเมืองหลักต่าง ๆ โดย

โครงการพัฒนาเมืองหลัก รอบแรก ระยะที่ 1 : ประกอบด้วย 45 โครงการ วงเงิน
1,243 ล้านบาท ซึ่งในด้านงบประมาณการใช้จ่ายได้กำหนดไว้ ดังนี้

- รัฐบาลรับภาระ ร้อยละ 72 แยกเป็น เงินกู้ธนาคารโลก ร้อยละ 60
เงินงบประมาณแผ่นดิน ร้อยละ 12
- เทศบาลรับภาระ ร้อยละ 28

5. ดำเนินการลงทุนก่อสร้าง จำนวน 45 โครงการ โดย

- เทศบาลนครเชียงใหม่ 11 โครงการ
- เทศบาลเมืองขอนแก่น 9 โครงการ
- เทศบาลเมืองนครราชสีมา 15 โครงการ
- เทศบาลเมืองสงขลา 10 โครงการ

6. การประกวดราคาของโครงการ

- โครงการไม่เกิน 20 ล้านบาท ลงมาดำเนินการที่เทศบาล
- โครงการมากกว่า 20 ล้านบาท ดำเนินการที่กรมการปกครอง^๑

โครงการพัฒนาเมืองหลัก รอบแรก ระยะที่ 2 : คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 21
มิ.ย. 2531 อนุมัติให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการลงทุนก่อสร้าง ตามโครงการพัฒนาเมืองหลัก
รอบแรก ระยะที่ 2 ใน 3 เทศบาล คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลเมืองขอนแก่น และ
เทศบาลสงขลาในวงเงิน 176 ล้านบาท โดยใช้สัดส่วนงบประมาณการใช้จ่าย คือ รัฐ : ท้องถิ่น
เป็น 72 : 28 แยกเป็น

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4-6.

- เงินกู้ธนาคารโลก 60 ล้านบาท

- เงินงบประมาณแผ่นดิน 66 ล้านบาท

- เงินเทศบาล 50 ล้านบาท

ดำเนินการลงทุนก่อสร้างจำนวน 7 โครงการ โดย

- เทศบาลนครเชียงใหม่ 3 โครงการ

- เทศบาลเมืองขอนแก่น 2 โครงการ

- เทศบาลเมืองสงขลา 2 โครงการ

ตารางที่ 3.1

แหล่งที่มาของเงินลงทุนตามโครงการพัฒนาเมืองหลัก ระยะที่ 1

หน่วย : ล้านบาท

เงินลงทุน					
เมือง	จำนวน โครงการ	เงินกู้ ธนาคารโลก	เงินงบประมาณ แผ่นดิน	เงินสมทบ จากเทศบาล	รวม
เชียงใหม่	11	153.9	71.3	104.6	329.8
ขอนแก่น	9	112.0	23.8	52.6	188.4
นครราชสีมา	15	201.2	17.3	59.1	277.6
สงขลา	10	275.9	39.1	132.1	446.8
รวม	45	742.7	151.5	348.4	1,242.6

ที่มา : สำนักงานพัฒนาเมือง

ตารางที่ 3.2

แหล่งที่มาของเงินลงทุนตามโครงการพัฒนาเมืองหลัก ระยะที่ 2

หน่วย : ล้านบาท

เมือง	จำนวน โครงการ	เงินลงทุน			รวม
		เงินกู้ ธนาคารโลก	เงินงบประมาณ แผ่นดิน	เงินสมทบ จากเทศบาล	
เชียงใหม่	3	31.894	45.764	30.200	107.9
ขอนแก่น	2	14.014	14.217	10.979	39.2
สงขลา	2	14.499	6.805	8.285	29.6
รวม	7	60.407	66.787	49.464	176.7

ที่มา : สำนักงานพัฒนาเมือง

ต่อมาเนื่องจากความล่าช้าในหลาย ๆ ด้าน อาทิเช่น การยื่นซองประกวดราคาของบริษัทผู้รับเหมาต่าง ๆ ที่ในระยะหลังไม่มีการยื่นซอง เพราะวงเงินงบประมาณที่กำหนดเป็นวงเงินที่ต่ำเกินไป เมื่อเทียบกับภาวะค่าอุปกรณ์และแรงงานก่อสร้างในปัจจุบัน ทำให้ไม่มีผู้ยื่นซองประกวดราคา จนต้องทบทวนวงเงินงบประมาณใหม่ โดยเพิ่มวงเงินมากขึ้น จึงมีผู้มายื่นซองประกวดราคา จากขั้นตอนต่าง ๆ นี้เอง ทำให้เกิดความล่าช้าในหลาย ๆ ด้าน ตั้งแต่ขั้นตอนการเลือกผู้รับเหมา จนถึงขั้นตอนการก่อสร้าง ดังนั้นมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2535 จึงได้อนุมัติขยายเวลาของโครงการพัฒนาเมืองหลัก รอบแรก ระยะที่ 2 ออกไปสิ้นสุดปี 2537

โครงการพัฒนาเมืองหลักในจังหวัดขอนแก่น

โครงการพัฒนาเมืองหลักในจังหวัดขอนแก่นนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 11 โครงการ โดยแบ่งออกเป็นโครงการเมืองหลักพัฒนาเมืองหลักรอบแรก ระยะที่ 1 ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2528-2532

จำนวน 9 โครงการ และโครงการพัฒนาเมืองหลักรอบแรก ระยะที่ 2 เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2531-2534 (แต่ในความเป็นจริง ช่วงระยะเวลาโครงการอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2535-2537) อีกจำนวน 2 โครงการ รวมโครงการที่ได้ดำเนินการในจังหวัดขอนแก่นทั้งสิ้น 11 โครงการ ซึ่งในปัจจุบันนี้ได้ดำเนินการแล้วเสร็จหมดทุกโครงการ ซึ่งรายละเอียดในแต่ละโครงการมีดังตารางต่อไปนี้ คือ

จากตาราง 3.3 จะพบว่ามีโครงการทั้งสิ้น 11 โครงการ และได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปทุกโครงการแล้วโดยในรายการที่ 1-9 จะเป็นส่วนของโครงการพัฒนาเมืองหลักรอบแรกระยะที่ 1 ช่วงระยะเวลาตามกำหนดไว้ในแผนงานคือ ตั้งแต่พ.ศ. 2528-2532 แต่มีอยู่ 1 โครงการคือโครงการปรับปรุงคลองร่องเหมือง ระยะที่ 1 ที่การดำเนินงานได้ล่าช้าไปกว่ากำหนดเดิมโดยโครงการแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2533 อย่างไรก็ตาม ความล่าช้านี้ได้รับการอนุมัติให้ขยายเวลาการดำเนินงานออกไปอีก 180 วัน ตามมติคณะรัฐมนตรีในขณะนั้น ซึ่งโครงการพัฒนาเมืองหลักในรอบแรก ระยะที่ 1 ของจังหวัดขอนแก่นมีอยู่ 9 รายการ และในรายการที่ 10-11 จะเป็นส่วนของโครงการพัฒนาเมืองหลัก รอบแรก ระยะที่ 2 ซึ่งมีช่วงระยะเวลาตามกำหนดในแผนงานคือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531-2534 แต่โครงการในระยะที่ 2 ได้มีความล่าช้าไปมาก โดยแม้แต่ขั้นตอนการหาผู้รับเหมาก็ได้เสียเวลาไปอย่างมาก โดยการทำสัญญาของทั้ง 2 โครงการในระยะที่ 2 นี้ก็ได้เริ่มทำสัญญาใน ปี พ.ศ. 2535 แล้ว ดังนั้น จะพบว่า แม้แต่การทำสัญญายังได้เริ่มหลังจากช่วงเวลาที่กำหนดตามแผนงานโครงการทั้ง 2 จึงเพิ่งดำเนินการก่อสร้างเสร็จเมื่อไม่นานมานี้ อันจะเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของการประเมินโครงการ ทั้งนี้เพราะ ระยะเวลาการก่อสร้างที่เพิ่งเสร็จสิ้นไปไม่นานนี้ จึงยังไม่สามารถทำให้เกิดผลต่อความเจริญหรือการรับรู้ของประชาชนได้มากนัก นอกจากนี้ การที่โครงการพัฒนาเมืองหลักรอบแรก ระยะที่ 1 กับ ระยะที่ 2 มีช่วงระยะเวลาห่างกันหลายปี ทำให้เกิดปัญหาในด้านของการดำเนินงานที่ไม่ต่อเนื่อง และเกิดอุปสรรคอย่างมากในด้านโครงการที่ต้องการความต่อเนื่อง โดยเฉพาะโครงการการปรับปรุงคลองร่องเหมือง ระยะที่ 1 และโครงการการปรับปรุงคลองร่องเหมืองระยะที่ 2 ซึ่งโครงการในระยะที่ 1 กับ ระยะที่ 2 มีช่วงระยะเวลาห่างกันถึง 5 ปี จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในบทวิเคราะห์ต่อไป ในส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะงานต่าง ๆ นั้น โดยเฉพาะในส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง จะสรุปรวมไว้ในภาคผนวกในส่วนท้ายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ตารางที่ 3.3

สรุปรายละเอียดของกาาำเนินงานโครงการพัฒนาเมืองหลัก จังหวัดขอนแก่น

NO.	สัญญา	ชื่อโครงการ	สำนักงบฯ		ทำสัญญา		ระยะเวลาก่อสร้าง	สถานภาพโครงการ
			อนุมัติ	วงเงิน	วัน/เดือน/ปี			
1.	KK-R1	การปรับปรุงถนนและทางระบายน้ำ ถ.เทพารักษ์ ศรีจันทร์ ราชตะลุง และห้าพุดศึกา	9,490,000	9,490,000	19/09/29	14/10/29-22/10/30 (375)	แล้วเสร็จ (25/04/31)	
2.	KK-R2	การปรับปรุงถนนและทางระบายน้ำ ถ.ห้าพุดศึกา อ่ามาศย์และริมหารถไฟ	15,388,000	13,100,000	19/09/29	13/12/29-25/02/31 (440)	แล้วเสร็จ (29/04/31)	
3.	KK-R3	การปรับปรุงถนนและทางระบายน้ำ ถ.หน้าเมือง หลังเมือง รอบเมือง พิมพุตและประชาตไมสา	9,246,000	8,907,653	24/08/30	22/09/30-17/07/31 (300)	แล้วเสร็จ (23/09/31)	
4.	KK-W1	การกำจัดขยะมูลฝอย โดยก่อสร้างโรงช่อมบ่าฯ ที่จอตวถนขยระในเขตเมือง และที่ำกำจัดขยระนอกเมือง	7,566,000	7,566,000	24/11/29	13/12/29-08/10/30 (300)	แล้วเสร็จ (08/12/31)	
5.	KK-M1	การจัทซื้อครุภัณฑ์สำหรับงานถนนประกอบด้วย รถตักดินตระซาบ(1) รถบล้อเรียบสันสะเทือน(1) รถบรวรทุกดินชนิดเห้ำย(1) และรถทักล้อยาง(1)	3,584,661	3,763,161	29/08/29	180 วัน หลังลงนาม	ส่งมอบเมื่อ 20/02/30	
6.	KK-W3	การจัทซื้อครุภัณฑ์สำหรับงานกำจัดขยระ ประกอบด้วย รถบรวรทุกดินชนิดเห้ำย(1) รถบรวรทุกเล็ก(1) รถเก็บขยระ (5) รถตักดินตระซาบ(1) เครื่องมือช่อม(1)	5,486,000	5,377,000	30/08/29	180 วัน หลังลงนาม	ส่งมอบเมื่อ 26/03/30	
7.	KK-W4	การจัทซื้อครุภัณฑ์สำหรับงานกำจัดขยระ ประกอบด้วย รถเก็บขยระ(2)	1,183,000	1,183,000	06/01/31	180 วัน หลังลงนาม	ส่งมอบเมื่อ 06/05/31	
8.	KK-W2/1	การก่อสร้างบ่อน้ำค้ำน้ำเสย	20,710,710	15,300,000	23/09/30	05/11/30-29/09/31(330) *05/11/30-29/03/32 ชยชเวลา 180 วัน ตามมตค.ร.ม.	แล้วเสร็จ 05/04/32	
9.	KK-D1	การปรับปรุขคลองร่อขหมือขระยะที่ 1	22,285,000	22,285,000	23/09/30	16/11/30-08/05/32(540) *16/11/30-04/04/33 ชยชเวลา 180 วัน ตามมตค.ร.ม.	แล้วเสร็จ 13/07/33	
10.	KK-W5	การก่อสร้างห่อค้ำน้ำเสยที่บึงแก่นนคร	12,850,000	10,983,000	10/01/35	(330 วัน)	แล้วเสร็จ 01/36	
11.	KK-D2	การปรับปรุขคลองร่อขหมือขระยะที่ 2	26,257,000	33,500,000		12/05/35-22/02/37 (540)	แล้วเสร็จ 03/37	

ที่มา : สำนักงานพัฒนาเมือง

หมายเหตุ : รายการที่ 1-9 เป็นโครงการพัฒนาเมืองหลัก รอนแวก ระยะที่ 1

รายการที่ 10-11 เป็นโครงการพัฒนาเมืองหลัก รอนแวก ระยะที่ 2